

BERECZKY ESZTER

Geometria Sancta

„A művészet átformál bennünket és mi képessé
válunk környezetünk átformálására”

Kassák Lajos

Azt gondolom, bármilyen körülménytől - kortól, formától, eszköztől, tartalomtól - függetlenül azokban a dolgokban, amiket jelenleg műalkotásként tartunk számon, az egyik legfontosabb közös determináns az *emelkedettség*. Itt a műalkotásról mint tárgyról beszélek, amely túllép e valóján, valamint a téridőn.

Az alkotás folyamatának produktív fázisában egy objektum jön létre, amely tartalomhordozói funkcióval is bír. Mivel vizuális objektumról - képről - van szó, az eleve két virtuális térbe, a képtükörbe, valamint a kulturális közegbe ágyazódik. Ezek mellett tartalmilag annyi dimenzióval bírhat, amennyi szubjektív realitás megjelenítődik.

Pályám elején, tanuló éveim alatt a hagyományos technikákban - rézkarcban, litográfiában - mélyedtem el. Mindezzel az agyam és a testem, avagy gondolataim és a rajzoló kezem közötti kapcsolat tökéletesítése volt a célom. Úgy véltem, akkor lehetek képes valódi műalkotás létrehozására, ha az agyam és a testem közötti kapcsolat tökéletes, tehát a gondolat technikai akadályok nélkül jut el a papírra, minimális energia-veszteséggel. Arra törekedtem, hogy a teret, és az azt meghatározó, abban elhelyezkedő dolgokat az ember szerkezetének vetületében értelmezem.

A rézkarc, illetve litográfia hagyományos technikai korlátain belül mozogva hoztam létre - minimális, tiszta grafikai eszközök felületképzési módszereinek variációival - a maximális látványbeli változatosságot. Tehát kísérleteim elsősorban a képet alkotó formák, vonalak dinamikájának fejlesztésére és túldimenzionálására irányultak.

Tanulmányoztam a folyamatosan érzékelhető biztonságos perspektíva törvényeit, hogy az így megismert axiómák szubjektív rendszerbe foglalásával hozzam létre saját képi realitásom absztrakciós rendszerét.

2007-ben kezdtem az emberi test erős rövidülésével foglalkozni. A *Lépés* című (Barcsai-díj első helyezéssel jutalmazott) krétalitográfiámon egy önmagára letekintő, lépő aktot/önaktot ábrázolok, a hagyományos perspektivikus rendszernek megfelelően. Mindazonáltal a *skurc* miatt létrejövő léptékváltások, illetve formai átfedések és tömörülések a torzult látvány érzetét keltik. A fizikai távolságot reciprok módon viszonyítottam az intimitáshoz. Gyakorlatilag az imaginárius tér legtávolabbi elemének a lábfej emberi érzékeléshez közeli, hipernaturalista ábrázolását a befogadóhoz közeledve fokozatosan elszemélytelenítettem, és szabályos geometriai alakzatokban zártam le, a mellek kizárólag vonallal jelölt formái által. Ezen a képen a meztelen emberi test arányrendszere a személytelen geometria kontrasztjában érvényesül.

Ebben a szellemben még két litográfiát készítettem, egyik a *Lépés II.*, a másik a *Corpus*. Előbbi a *Lépés* alulnézeti skurchban történő ábrázolása, utóbbi témája a krucifix, alulnézeti rövidülő látványban, női nézőpontból láttatva. A koncepcióba illeszkedő, a sorozatot lezáró munkám az *Anatomia Sancta 2010* című, 50x70 cm-es rézkarc. Emberi csontvázat ábrázolok svasztika alakzatba feszítve, a saját izmai által. Ez a felfogás annak a hosszabb kísérletezésnek az eredménye, melyben a rézkarral megvalósítható tiszta vonalakat nem hálósan rendezem tónussá, hanem dinamikus *erővonalakká* transzponálom, redukálom őket. A kompozíció felépítése során az aranymetszés és négyzet viszonyát is elemzem, egy végtelen, egymásra épülő, mikro-makro kozmikus univerzum-mátrixba helyezve az alakzatokat. Az izmokat, a test mozgatóit csak eredeztetem az emberi vázon. A tapadási felület kihúzom sugarasan a képsíkból. Mivel az izmok csak az eredési ponton kapcsolódnak a testhez, képtelenek kontrollált mozgásra, ennek következtében funkciójukat veszítik. Ezáltal ábrázolom annak a kérdésfelvetésnek a feszültségét, ami az ember és Isten, az akarat és a láthatatlan (sors) viszonyában merül fel. A kiszolgáltatottság és az emberi akarat közötti feszültség az anatómiai képi nyelvezet szikársága által élesedik. Másrészt azért is hiteles, mivel azon időszakban nő létemre jómagam is kopasz voltam, tehát életem része volt ez a megjelenésbeli szikárság.

A *rövidüléssel szubjektív akt* sorozat esetében a formasűrítést és tömörítést, míg az *Anatomia Sancta*-ban a feszítés-nyújtást elemeztem. Ezeket az oppozíciókat felhasználva törekedtem az anatómiai konstrukció paradox állapotainak kimerítő elemezésére. Folyamatában egyre nagyobb jelentőséget kapott tevékenységemben a geometria, célomná a lehető legtömörebb formasűrítés elérése vált. Hosszú távon az volt a szándékom, hogy az organikus rendszert összekapcsoljam a szintetikussal.

*Képarchitektúra-manifesztum*ában Kassák Lajos 1921-es, található metaforájával így fogalmazza meg: „A képarchitektúra nem akar semmit”, majd: „a képarchitektúra mindent akar”.

A kézi rajz mellett bevontam művészeti tevékenységembe az ebben a relációban *szintetikus* rendszerként említhető vektoros szerkesztést. A vektorgrafikus szerkesztésben az fogott meg, hogy eszköztárát kevés geometriai művelet kombinációja adja, így formaalkotás tekintetében szikár lehetőségek állnak rendelkezésre. A geometriai alakzatokat; egyenes és görbe szakaszok által határolt kötetlen formákat használhatok, ezért az ábrázolás többnyire síkredukált, ebből adódóan esetenként absztrakt.

Továbbra is törekedtem afelé, hogy a lehető legszikárabb tiszta geometriai eszközökkel hozzam létre a lehető legnagyobb mértékű formatömörítést és tartalmi sűrítést. Arra vágytam, hogy képessé váljak saját adekvát, tiszta és érthető képi elvonatkoztatás-rendszerem megalkotására. Így tudatosult, hogy a sűrített, absztrakt geometrikus formarendszer a szóval mint konkrét tartalomhordozó egységgel helyező kontrasztba ahhoz, hogy az engem foglalkoztató paradoxonokat adekvát formába öntsem.

Ezt a paradox relációt a dadisták a következőképpen fogták meg, például Richard Huelsenbeck *Dada-manifesztum*ában: „Dada az indifferenciapont tartalom és forma között [...] anyag és szellem közt...” Ezt, a pozitív és negatív teljesség paradoxonának megközelítését Huelsenbeck továbbá így jellemzi: „minthogy dada a vonatkozásnélküliség minden dologgal szemben, képes tehát minden dologgal vonatkozásba lépni”.

Később Kassáknál *A konstruktivizmusról* című tanulmányában szereplő gondolata visszaigazolást és bátorítást jelentett a geometriai letisztulás útján: „A konstruktivista művészek szociális ember volta az, ami a mai szokatlan és száraz geometriai formákban kifejeződik. S itt többé nem esztétikai, hanem életformákról van szó.” Megfogott az *életformák* kifejezés, mert hordoz egy transzdimenzionalitásra és univer-

zalításra utaló tartalmat. Ezért a konstruktív művészet és Kassák Lajos tanulmányozása során 2009-ben a vizuális költészet műfajában mélyültem el, és nekiláttam *Typogrammák* című képvers-sorozatomnak.

A cím ihletője Tamkó Sirató Károly volt, aki a „tipogram” szót használja a tipográfia és a kép összekapcsolására. *Dimenzionista manifesztum* című kiáltványának irodalomról szóló első pontjában így írja le: „az *Irodalom* kilépjen a vonalból és behatoljon a síkba”. Később a tipogram ténylegesen egy tervezőgrafikai rétegműfajjává vált. Gyakorlatilag a szó verbális tartalmának vizuális kifejezése értendő rajta, a saját magát alkotó karakterek a szó jelentéstartalmára utaló formai asszociációt előidéző komponálása által.

Természetesen fő kiindulási alapomul Kassák Lajos munkássága szolgált, mind a konstruktivista képszerkesztést, mind a képvers műfaját illetően. Utóbbit tekintve főképp azért, mert a magyar művészek közül ő volt az első, aki az előbbi idézet nyomán „kilépett a vonalból és behatolt a síkba” verseivel. Továbbá ő volt az a személy, aki behozta az akkori magyar művészeti köztudatba az *aktivista művészetet*, ezt követően pedig az összes többi izmust a *Ma* folyóirat segítségével.

Herb Lubalin is nagy hatással volt rám a tipogram műfajának tanulmányozása közben. Ez a főleg hatvanas években alkotó művész szigorúan a tipográfia rajzolatával fűzte nagyon szorosra a képi és a verbális tartalom kapcsolatát (például *Mother & child, Families* című munkáiban).

TYPOGRAMMÁK

Typogrammák című munkám egy tizennégy képversből álló sorozat. A munkák szitanyomással készült, négyzetbe komponált fekete-fehér képek. A betűkompozíciók kliséit vektoros szerkesztéssel készítetem. Mivel a nyomó felületek telített tónusú flekkek, egyértelműen adekvát technika grafikai megvalósításukhoz a szitanyomás. Geometriailag legmélyebben a körrel és a négyzettel, illetve e kettő viszonyrendszerbe helyezésével foglalkozom. Ez a két alakzat képezi a struktúrák zömének befoglaló formáját, ezért a négyzetes képtükör erősíti a kompozíció dinamikáját.

A képverssorozat minden eleme olyan karakterkompozíció, melyben az összes betű felhasználásával értelmes szót, kifejezést kapunk. Bár szavakat használok az elsődleges tartalom megformálására, céloom nem egy költői eszközökkel tűzdelt, szépirodalmi igényességgel megfogalmazott szöveg önmaga általi képi illusztrálása. Ezzel a sorozattal sokkal inkább állapotokra jellemző szavak, rövid kifejezések, környezetükből kiragadott, önmagukban álló metaforák sűrített tartalmának képi viszonyrendszerbe helyezését valósítom meg. Tehát a személyességet nem a verbalitásba, sokkal inkább a képi realitásba koncentrálok.

A szó konkrét jelentésére legdirektebben a tipográfia-rajzolatra épített formarendszerrel utalok. Az olvashatóságot - ezáltal a betűk sorrendjét - háttérbe helyezem. Így a betűk figuratív motívumokra épülő rendszerbe helyezésével tudom erősíteni a szubjektív tartalmat. Ez teszi lehetővé azt, hogy a tudatosság elsődlegesen a vizualitás szintjén vonulhasson meg.

Ez azért fontos számomra, mert az érzelmeket és gondolatokat is az érzékelés pillanatában, nonverbális formában tapasztaljuk, csak időben távolodva tudjuk őket konkretizálni, szavakba önteni. Ezzel párhuzamos, hogy képverseimben a tartalom vizuális megfogalmazását preferálok; a szót mint konkrétumot elrejttem. Ezáltal az emblemikus formarendszer enigmaként foglalja magában a jelentéstartalmat.

Kassák így ír erről *Az izmusok története* című könyvében: „a tárgyi asszociációk csak segítségére vannak a képnek, mert az asszociáció alapformái minden népnél közősek”.

Éppen ezért a megértéshez a rajzolat adja a fő támpontot. Ezért készítettem a sorozatot magyarul, latinul, angolul. Részbem Európa bizonyos kulturális és szakrális gyökereinek tartalomhordozóját felidézendő, utóbbi pedig köztudottan a világon szinte mindenhol valamilyen mértékben beszélt nyelv. Kiháználta azt a lehetőséget, hogy ne kizárólag anyanyelvemre hagyatkozzak. Az, hogy esetenként a három nyelv azonos jelentéstartalmú szavainak karakterkészlete közül választhattam ki a rajzolathoz legalkalmasabbat, erősíti a képi viszonyrendszer prioritását – mind egyes képre, mind az egész sorozatra vonatkoztatva.

A koncepció további alappillére a minimális számú alakzattal – betűvel – megoldott maximális tartaloműrités. Ezt a karakterek struktúrába-tömörítésének végletekig fokozásával értem el, aminek pedig az embléma-ábrázoláshoz közeli, erőteljesen űritett formavilág lett az eredménye.

Ezzel az a célom teljesült, hogy a monokróm grafikai lap úgy jelenjen meg, mint pozitív (grafika) és negatív (fehér lap) teljesség. A kompozíciót a formaképző fekete betűk és az általuk létrejövő negatív formák együttes konstruktív rendszerére építem. Ezáltal az emblémaszerű formatömörítés olyan irányt vesz, melyben a grafikailag nyomó és nem nyomó felületek egyaránt formaképző elemek. Így a leírt-lerajzolt szó és az általa megtört fehér grafikai lap szerves egysége adja a grafikai struktúrát.

A képi rendszer a mélység érzetét is keltheti. Ugyanis a betűket helyenként úgy helyezem el, hogy a foltredukált térbeli látványnak megfelelő grafikai mintázatot alkossanak. Ehhez a befogadónak a képi asszociáció folyamata közben történő vizuális mintaképzését használom fel. Hiszen a véletlenszerű mintázatban is figuratív elemeket vélünk felfedezni. Bizonyos képverseimben (*Innocence, Nonsense, Exprimo, Kontinuum*) olyan vizuális támpontokat jelölök ki, melyek a képzettársítást a térbeliség motívumai felé is elvihetik.

Azzal, hogy az alapvetően sikredukált képi elemekkel a perspektíva érzetét idézem elő, a képzőművészet egyik alapproblémájára reflektálok: az imaginárius tér minden esetben absztrakt. A térbeli látvány síkba konvertálása elsődleges elvonatkoztatás a képalkotásban. Ezt megerősítendő éles kontrasztot teremtek azzal, hogy a sikredukált struktúrába (fekete betűk konstruktív felépítményébe) rejtem a hagyományos térábrázolás elemeit. Ezáltal a képtükröt mint alapvetően absztrakt teret használom.

A képverssorozat formarendszere alapvetően konstruktivista, mindemellett hordoz egy szimbolikus struktúrát is, mivel a kompozíciók mindegyikének létező motívum az alapja. A sorozatban teret kapnak az őskortól napjainkig tartó időzóna főbb szimbólumai, így azok jelentéstartalmi is végigvonulnak benne. Ezen gondolatomnak egy aspektusa megjelenik a következő Kassák idézetben: „ahogyan a keresztény művészek életérzése és világszemlélete szerint adekvát formája volt az ég felé nyúló gótika, a szociális embernek adekvát formája az egyszerű, tömör négyzet. A hierarchikus egymás fölé kapaszkodás helyett a mai ember az egymás mellett megférés életét kívánja, és így teljesen érthetővé kell, hogy váljon a mai művész nem feltornyosodott, de eltestesedett kifejezési formája is.” Kiemelném, hogy minden egyes korstílusban megjelenik az azt jellemző szimbólumrendszer. Így indokolt esetben – meglehetősen széles idő-sávban gondolkodva – a megfelelő gondolathoz a megfelelő szimbólumot társítom. Olyan jelképeket használok, melyek beégték az általános emberi ikonográfiába. Ehhez kapcsolódva Richard Huelsenbecktől

a következőket idézném: „Dada a világszemléleteket átfolyatta kisujja körmén, Dada a földkerekség moráljai fölött a táncoló szellem [...] dada nem axióma, dada lelkiállapot, mely független iskoláktól és teóriáktól, mely magát a személyeket támadja meg, anélkül, hogy megerőszakolná.”

Az egyik ilyen az őskorból származó napszimbólum, más néven svasztika. Ez a motívum két kép szerkezeti alapját képezte. Az egyik az *Egybeesnek* című. Itt a körberakott „E” betűk alsó és felső szárai, és a szerifek által középen meghatározott négyzet viszonylata idézi fel a szimbólumot. Az íves talppal rendelkező betűtípus miatt mind az íves, mind a szögletes vonalakkal rajzolt svasztika megjelenik. Más tekintetben a kompozíció felületkitöltő és montázsjellegű, erősítő a verbális tartalmat.

A másik a *Progress* címet viselő kép. Itt konkrétan jelenítettem meg az ősi napszimbólumot az egymást keresztező „S”-ek által. Továbbá behelyeztem korunk egyik jelét is, mivel az „O” és „G” karakterek együttesét az elektronikus szerkezetek bekapcsoló gombját jelölő szimbólum mintájára illesztettem egymásba.

Két ókori jelképet használok. Az egyik a görög meander, a másik pedig az egyiptomi kartus motívuma. A *Szabad* című képen a móbiusz szerkezetéhez hasonlóan megoldott átforduló formarendszert hozok létre. Az *Individuum* című képet azért társítottam a kartus motívumával, mert a személyesség és a személytelen összekapcsolása a célom. Feszültség azáltal keletkezik, hogy az individuum – mint egyszeri és megismételhetetlen jelentő szó – karaktereit a kartus – az egyiptomi fáraók személyazonossági jelölése – kötött kánonjának megfelelően rendeztem.

A keresztény szimbólumok közül az almát és a krucifixet használom. Az alma mint a Paradicsomból kiűzetés egyik szimbóluma a következő két kifejezés: *Feel God / Feel good* (‘Istent érezni / magam jól érezni’) olvasatát megjelölő kép fő motívuma. A megdöntött befoglaló „G” betű formailag egy félbevágott almát idéz az akár magként, akár szemként értelmezhető egymásbahelyezett „O” karakterekkel együttesen. A „D” és a belerejtett „feel” (‘érezni’) angol szó fogvillantó mosolyt formáz. Ez egyrészt a tudás almájába való harapást érzékelteti, továbbá reflektál a kép másik tartalmát megjelölő „Feel good” (‘magam jól érezni’) olvasatra. A legegyszerűbben megfogalmazva a kísértés paradoxonával foglalkoztam ebben a képben.

A krucifix jelképével már korábban is foglalkoztam. *Corpus* címet viselő, rövidüléssel sorozatom utolsó képében alulnézetben jelenítettem meg a megfeszítettet. A latin „Corpus Christi” szakrális kifejezésből csak a testet jelentő corpus szót ábrázolom a keresztrefeszített Jézus Krisztus testhelyzetének megfelelően. A *Mozdulatlanság* című képen a gótika motívumait használom fel az „L” és „T” szerifjei támpillérekre hasonlító, illetve a csúcsívet megtörő tipográfia-rajzolata által. A középen megjelenő „O” – benne a „G”-vel – a rozettát idézi. A gótika isteni magasságok felé törését a mozdulatlanság jelenéstartalmával társítottam.

A reneszánsz korstílust három képpel tudom összefüggésbe hozni. A *Testem szkafander* és az *Ecce homo* című képek kompozíció szempontjából összefüggésben értelmezendők. A két kép formarendszere gyakorlatilag a Leonardo da Vinci *Homo Universalis* című képén megjelenő ember két testhelyzetének karakterekkel történő lemodellezése.

A *Testem szkafander* képversben a „testem” szó karaktereinek antropomorf struktúráját 45°-kal megdöntöttem. A sisakot és a köldökzsinórt – az asztronauta attribútumaként – a „szkafander” szó betűkészletével formáztam meg. Mindemellett az álló helyzetet idéző figura kibillentésével az intersztelláris közegben

tapasztalható súlytalansági állapotot érzékeltetem. A szkafander egy olyan eszköz, amely által az ember a számára idegen környezetben, a Földtől elszakadva is érvényesülni képes. Így a „testem szkafander” metaforában a testet azonosítom egy hasonló funkcionalitással, tehát az emberi testet olyan dolognak mutatom be, amely által a szellem a földi közegben megnyilvánul.

Az *Ecce homo* című kompozíció konkrétan jeleníti meg az előbb említett Leonardo-kép szerkezetét. Egyrészt megjelenik benne a terpesztett lábú emberi alak, másrészt az őt befoglaló kör és négyzet alakzatokat az „O” és „H” karakterekkel jelenítem meg.

Megáll az idő című munkámat egyrészt a „mindent látó szem” szabadkőműves szimbólumára, másrészt az óra számlapjának formarendszerére építettem fel. Előbbi úgy jelenik meg, hogy az „A” betű piramisának csúcsába – a szem helyére – egy „smiley”-motívumba rendezett kerek karakterkompozíció helyezik. Eleve paradox a verbális tartalom: megáll az idő, így az érzékelés szubjektív és objektív volta kerül középpontba. Tudomásom szerint az idő nem áll meg, de nem is zárható ki az időbeli mozdulatlanság érzete.

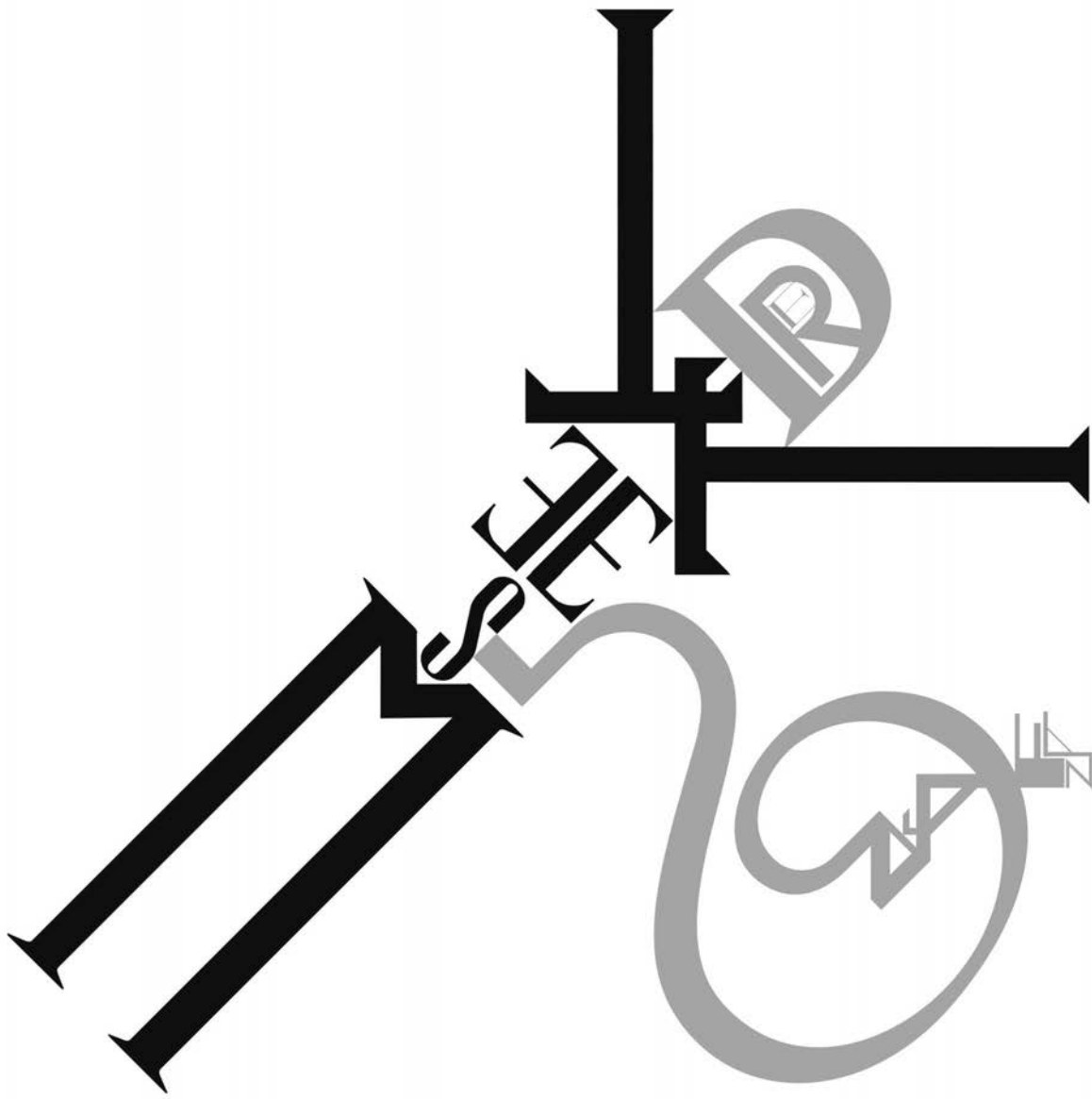
A *Vagyok* című képen a Nero-keresztet használom fel. Bár a szimbólum eredete messze visszanyúlik az ókeresztény kultúráig, a hippimozgalom által világszerte elterjesztett „Peace” ('béke') jelváltozatát jelenítem meg.

A *Vég* szót alkotó képvershez nem használok konkrét szimbólumot, itt a kört és a négyzetet kapcsolom össze. Így a véglét jelentéstartalmát a formai ellentmondásba oltom.

A *kozmoszban* című munkámat sem meghatározott jelkép alapján szerkesztettem. A célom egy olyan formarendszer létrehozása volt, amely az univerzum multidimenzionalitását jeleníti meg. Előidézem a hagyományos térbeliséget – a sík mint különálló dimenzió mellett –, és a mikrokozmosz struktúráját.

2011-ben készítettem el azt a művészkönyvet, amely az előbb részletezett tizennégy képversből álló ciklus hordozója. A könyv egyedi készítésű, lapjai saját kézzel készült szitanyomatok. A különálló képekhez képest kisebb, „barátságosabb” méretű, az oldalak 20×20 cm-esek. A könyv felépítésének kulcsmotívuma, hogy minden egyes képhez piktogramot rendelek. Ez a gyakorlatban úgy valósul meg, hogy a nyitott könyv jobb lapján látjuk a képverset, a balon pedig a hozzá tartozó piktogramot. Ezek a jelek a képversek formai struktúráinak lehető legnagyobb mértékű geometriai leegyszerűsítései. Ezeket a piktogramokat használom a képek verbális tartalmának beazonosítására a címjegyzékben. A könyv fűzött és keménykötésű. A borítón az organikus és a szintetikus ötvözését valósítom meg. A szintetikus tulajdonság a geometrikus domborítás által tapintható ki, míg a mindezt borító struccbőr felszíni struktúrája organikus.

Jelenleg is az előzőekben felvázolt gondolati struktúra, fogalmi és képi összefüggés rendszerének fejlesztésén dolgozom. Azon az adekvát fogalmi körön, amelyben az egyet oszthatóvá tehetem, és az üresen kongó, klisévé merevedett kulturális markereket saját érzelmi/művészi attitűdöm által lélek-realitással ruházom fel.

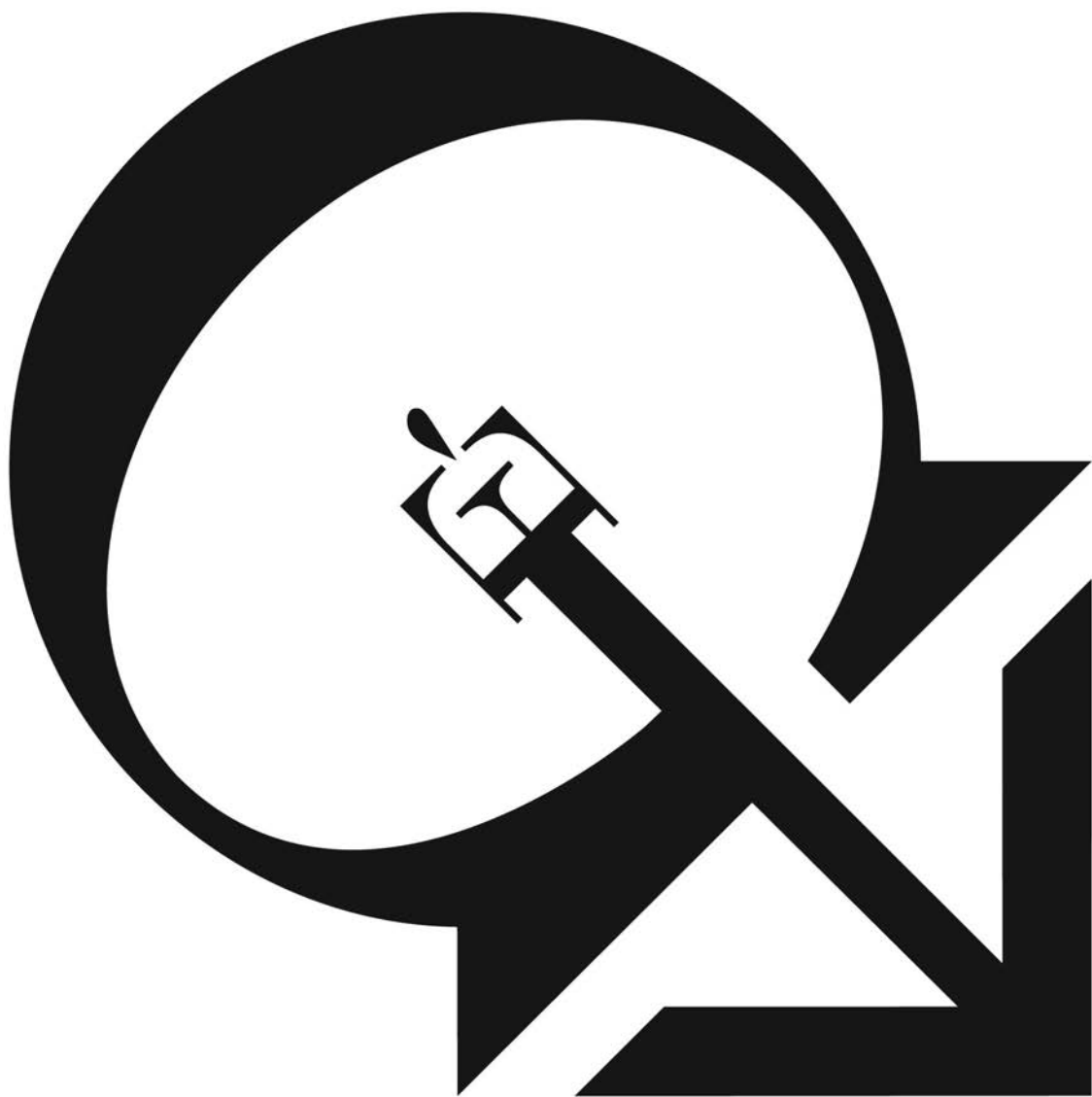
Testem szkafander

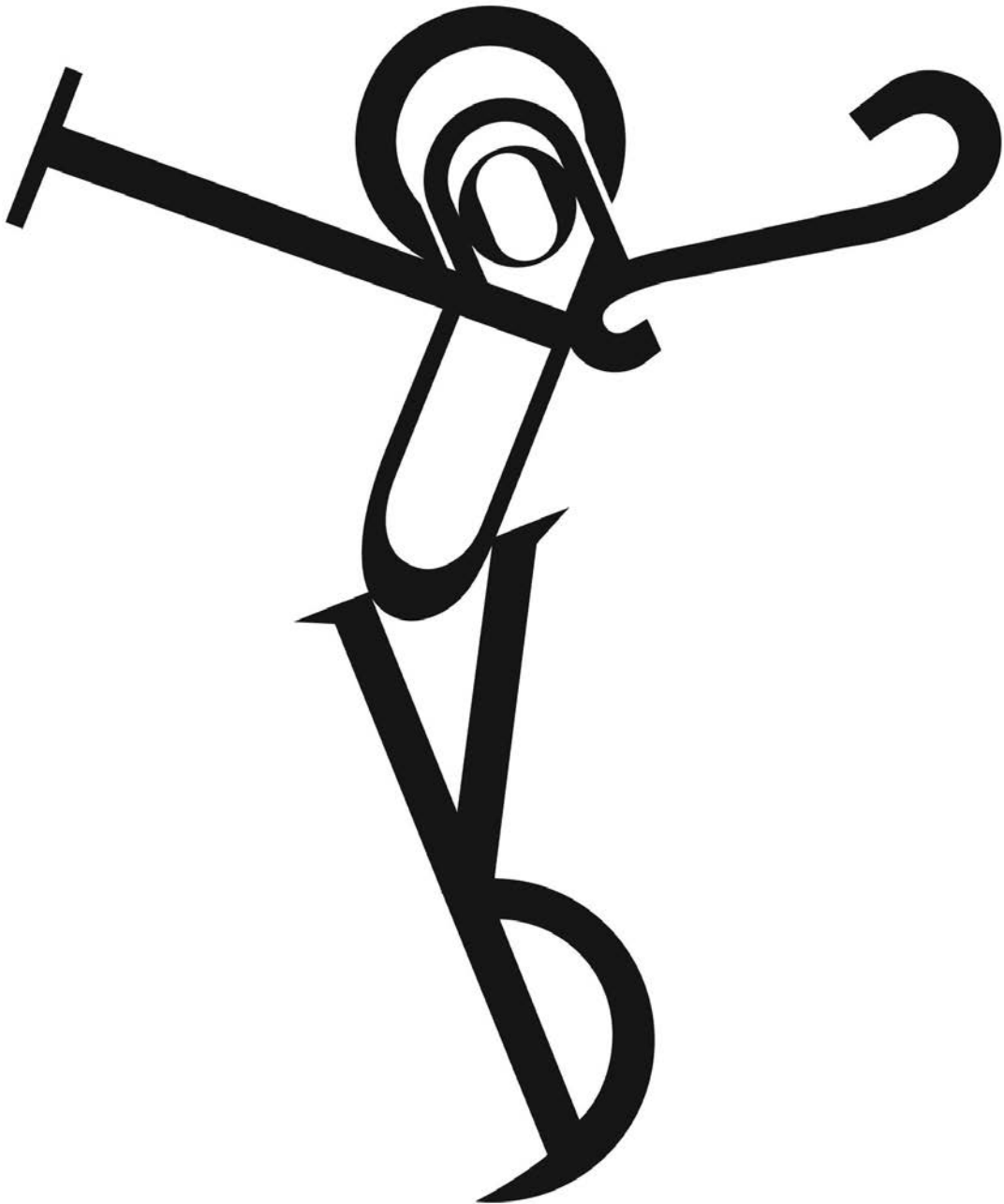

Szabad

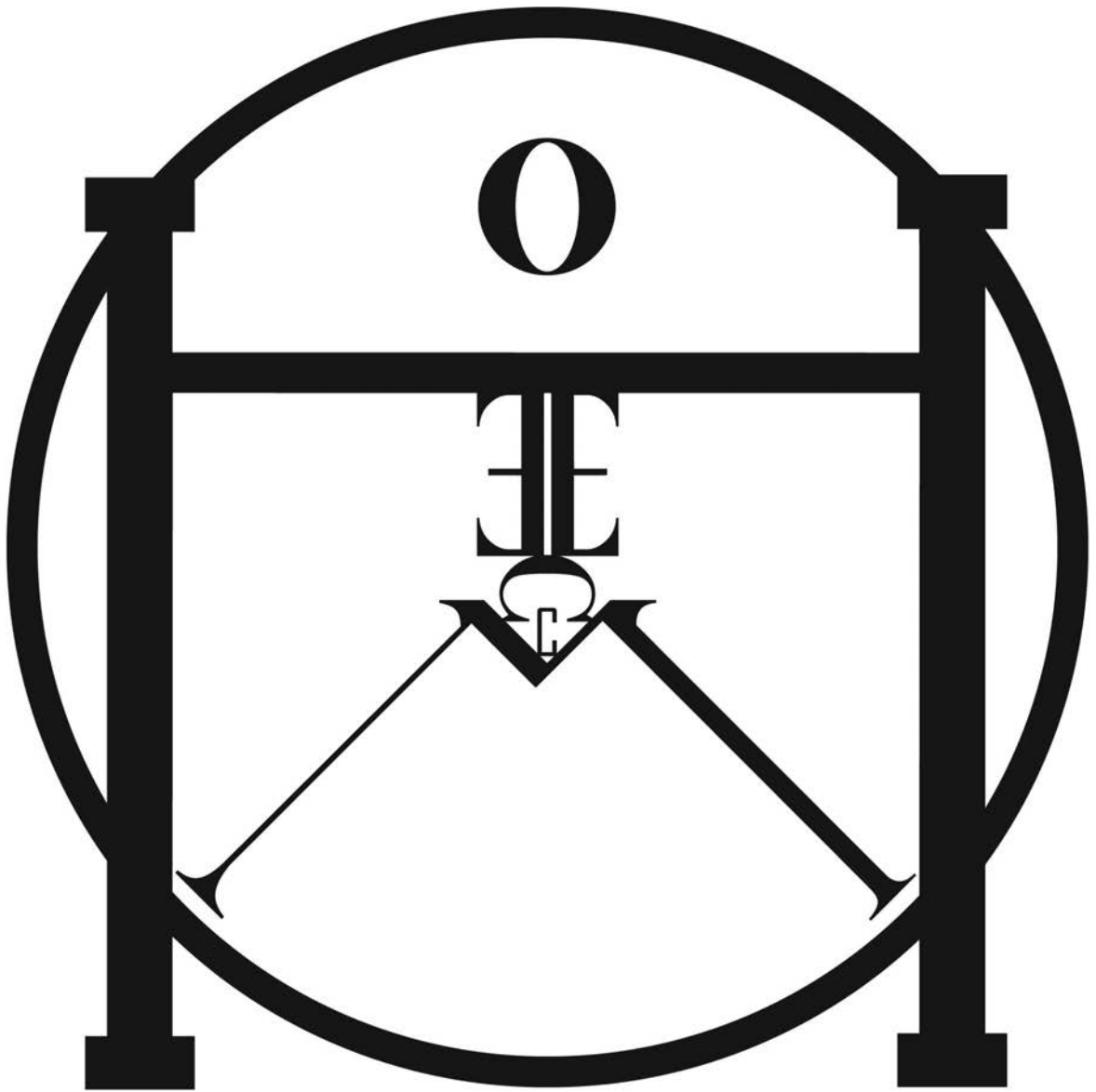

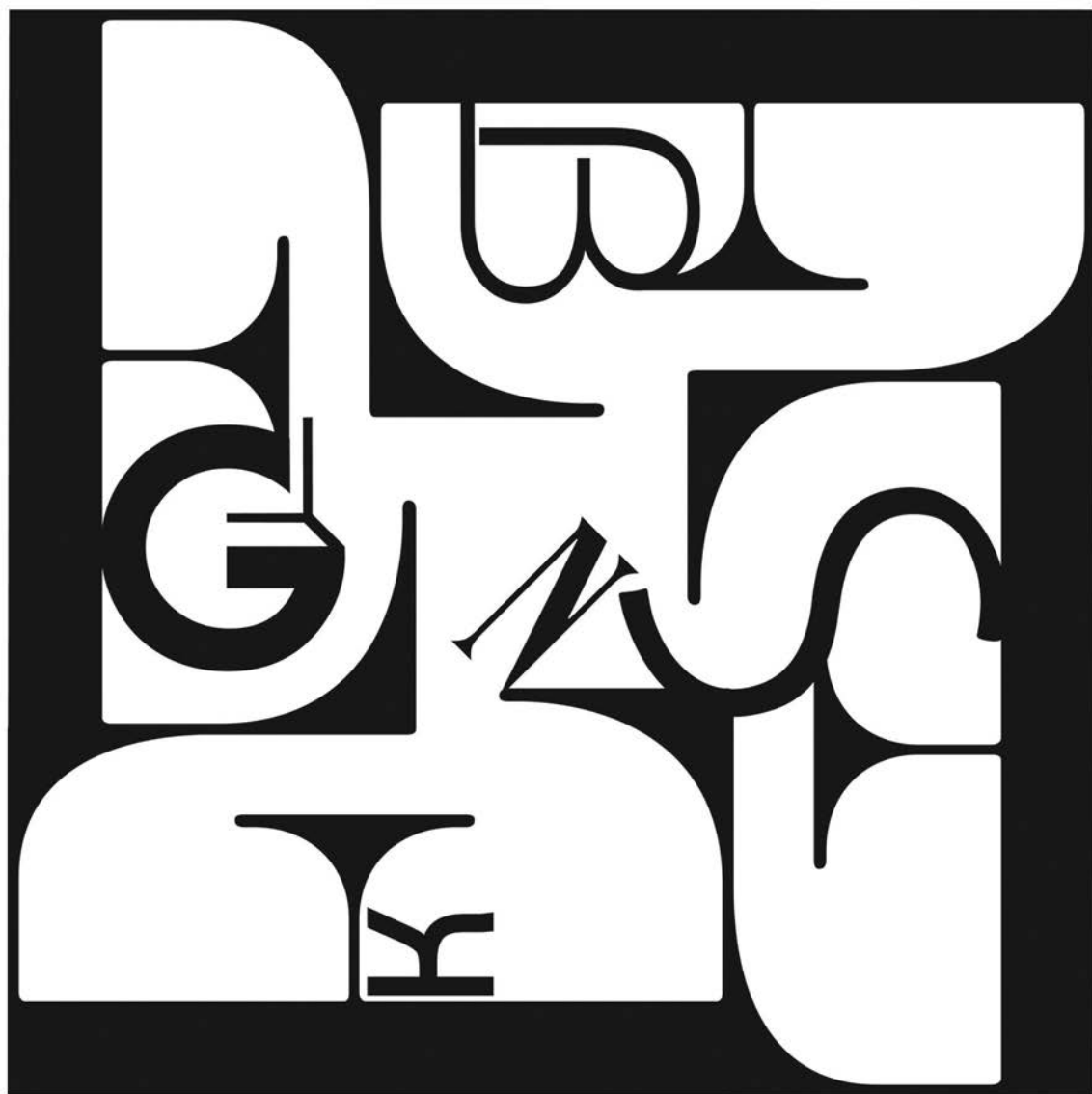
Vég

Corpus

Ecce Homo

Egybeesnek